

ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE GÖRÜLEN DUYGUSAL VE DAVRANIŞSAL SORUNLARLA İLGİLİ TÜRKİYE'DE YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLERİN İNCELENMESİ

Investigation of Childhood to Be Made in Emotional and Behavioral Problems with Graduate Thesis on Turkey

Mine AYANOĞLU¹
Suna TARKOÇİN⁵

Ebru BOĞA²
Cihangir KAÇMAZ⁵

Mehmet Akif KAY³
Ahmet TEMİZ⁶

Ramazan İNCİ⁴
Şahin GÖĞEBAKAN⁷

¹Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin

²Dicle Üniversitesi, Diyarbakır

³İnönü Üniversitesi, Malatya

⁴Batman Üniversitesi, Batman

⁵Bingöl Üniversitesi, Bingöl

⁶Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay

⁷Milli Eğitim Müdürlüğü, Malatya

Geliş Tarihi / Received: 03.12.2019

Kabul Tarihi / Accepted: 13.12.2019

Yayın Tarihi / Published: 25.12.2019

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili Türkiye'de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi internet sitesinden ulaşılan 145 yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezleri oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanan veri toplama formu oluşturulmuştur. İncelenen tezler, veri toplama formunda yer alan sorular doğrultusunda incelenmiş, elde edilen verilerin frekans ve yüzdeleri analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda duygusal ve davranışsal sorunları içeren en fazla çalışmanın tıpta uzmanlık tezi (%44.83) olduğu; yıllara göre bakıldığında en fazla 2000-2009 yılları arasında (%41) çalışma yapıldığı saptanmıştır. Çalışma gruplarına bakıldığında en fazla farklı yaş grubundaki çocuklar (%39.31) üzerinde çalışmaların yapıldığı; lisansüstü çalışmalarında en fazla amaçsal örnekleme tekniğinin (%58.62) kullanıldığı görülmüştür. Hastalık türü/çalışılan sorun türüne göre en fazla birden fazla bozukluk türünü aynı anda çalışılan (%50.34) lisansüstü tezlere rastlanmıştır. İncelenen lisansüstü tezlerin çoğunlukla tam metin (%79.31) olarak ulaşıldığı; anabilim dalları incelendiğinde duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili lisansüstü çalışmaların çoğunluğunun Çocuk Ruh Sağlığı/Çocuk Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları anabilim dalında (%30.34) yayımlandığı tespit edilmiştir. İncelenen lisansüstü tezlerde model ve desen olarak en fazla betimsel model (%42.76) çalışıldığı; yöntemine bakıldığında en fazla nicel araştırma yönteminin (%67.59) kullanıldığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Duygusal ve davranışsal sorunlar, çocuk ruh sağlığı, sorunlu davranışlar, çocuk gelişimi

ABSTRACT

The purpose of this study is the examination of graduate theses related with emotional and behavioral problems in Turkey. Descriptive scanning model, one of the quantitative research methods, was used in the study. The sample of the study consists of 145 master's, doctorate and medical speciality theses which can be accessed from the website of National Thesis Center of Higher Education Institution. In the study, as a data collection tool, a data collection form was prepared by the researchers in accordance with the purpose of the research. The aforementioned theses were examined in accordance with the questions in the data collection form and the frequency and percentages of the obtained data were analyzed. As a result of the research, it was found that the most studies including emotional and behavioral problems were the medical speciality theses (44.83%); the most dense period is 2000-2009 with (% 41) studies. When the study groups were examined, it was found that the studies were mostly done on children (39.31%) in different age groups; in graduate studies, purposeful sampling technique (58.62%) was used. Theses which studied more than one diseases/problems at the same time have 50.34% of 145 theses. 79.31% of the postgraduate theses examined were mostly full text; the majority of

Mine Ayanoğlu ✉, minekidir@hotmail.com

Mardin Artuklu Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Mardin

Bu makaleye atf yapmak için(How to cite this article): Ayanoğlu M, Boğa E, Kay MA, İnci R, Tarkoçin S, Kaçmaz C, Temiz A, Göğebakan Ş. Çocukluk Döneminde Görülen Duygusal ve Davranışsal Sorunlarla İlgili Türkiye'de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2019; 7(2): 196-210. doi: 10.33715/inonusaglik.654600

graduate studies related to emotional and behavioral problems were published in the Department of Child Mental Health / Child Adolescent Mental Health and Diseases (30.34%). The descriptive model (42.76%) was the most used model and pattern in the theses examined; when the method of the dissertations examined, it was seen that the quantitative research was the most used method (67.59%).

Keywords: Emotional and behavioral problems, child mental health, problematic behavior, child development

GİRİŞ

Ruh sağlığı, kişinin kendi iç dünyası ve çevresiyle sürekli bir denge ve uyum içinde olma iyi olma halidir (Yörükoğlu, 1996). Ruh sağlığı ile ilgili yapılan farklı bir tanım da ruh sağlığını kişinin hayatında strese neden olan olayları dini değerlerin, kişinin olumsuz duygu ve davranışlarının azalttığını, bu azalmanın aynı zamanda kişide psikolojik iyi olma halini artırdığını ve bu durumun da kişide meydana getirdiği bedensel iyilik hali olarak açıklanmıştır (Cummings, Neff & Hussaini, 2003).

Ruh sağlığını etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Özellikle ruh sağlığı yaşla birlikte kişinin iyi olma halini ya durgunlaştırmakta ya da daha kötüye doğru götürmektedir. Yaşla birlikte değişen bu davranışlar erkeklerde kadınlardan ve çocuklarda yetişkinlerden daha fazla görülürken, kişiden kişiye göre de değişiklik göstermektedir. Kişilerde yaşanan bu değişimler; kişiyi biyolojik ve psikolojik olarak etkileyip duygu ve davranış sorunlarına neden olabilmektedir. Duygu ve davranış sorunu yaşayan bireylerin toplumsal uyum sağlaması zorlaşmakta ve sosyal hayatının akışını olumsuz etkileyebilmektedir. Araştırmacılar psikolojik iyi olmanın (çevresel etmen, bireysel gelişim, insanlar ile olumlu ilişki, yaşamı anlamlı bulma, kendini kabul ve otonomi) önemli katkısının olabileceğini duygu ve davranış sorunu yaşamadıklarını ileri sürmektedirler (Kirby, Coleman & Daley, 2004).

Davranış; bireyde var olan kişisel özelliklerin kendi benliğiyle ve yaşadığı çevre ile uyumlu bir bağlantı kurabilmesi ve sosyal yaşamındaki iletişimi sağlam bir bağ ile sürdürebilmesi şeklinde tanımlanır. Bunun yanı sıra gelişim dönemlerinde oluşan sorunlar çevrenin olumsuz katkıları eklendiğinde, çocuklarda karşıt tepki olarak genellikle duygusal bozukluklar görülebilir. Bu olumsuz tepkiler, duygu ve davranış bozuklukları olarak ifade edilmektedir (Yavuzer, 2008).

Kişinin yaşam sürecinde baş etmesi gereken değişik özellikte ve sayıda birçok problem ortaya çıkabilmektedir. Bu sebep ile bireyin davranış olarak yaratıcı, eleştirel ve sorun odaklı düşünebilen ve karşılaşılan soruna uygun ve kalıcı çözümler bulabilen özelliği taşıması çok önemli bir durumdur (Büyükkaragöz, 1995).

Davranış değerlendirmede ölçüt normal ve anormal gözlemlenebilen davranışları saptamaktır. Gözlenen bu davranışlar, kişinin duygusal olarak yaşadığı bazı zorluk ve sorunları gösterir. ‘Davranış sorunu’ çevreye ve sosyal yaşamdaki insanlara rahatsızlık veren

dışa yansıyan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Özellikle çocukluk döneminde ‘davranışsal sorunlar’ olarak belirtilen çok sayıda problem bulunmaktadır. Çocuklukta yaşanan davranış sorunları; çocukların yaşadığı çevrede kendisi ya da diğer insanlar için problem teşkil edecek davranışları yaparak, kendilerinin veya etrafındaki insanların güvenliğini tehlikeye düşürecek bir davranışta bulunması olarak nitelendirilebilir. Çocuk ve ergenlerde görülen duygusal ve davranışsal bozuklukların çoğu içsel ve dışsal nedenlere davranış sorunları olarak ayrı değerlendirilebilir. Duygusal ve davranışsal sorunları olumlu ve olumsuz davranış farklılığı belirlemek ve tanımlamak güç bir durumdur. Dışarıdan gözlemlenmesi güç olan içselleştirilmiş duygu sorunları çocuğun problemi kendi kendine yaşadığı kaygı bozukluğu, depresyon, geçirdiği travma sonrası stres gibi sorunlardan oluşurken, bunun ile birlikte dışardan gözlemlenmesi basit olan dışsallaştırılmış; çevrenin reddetmesinde kaynaklı karşı gelme, suç eğilimli davranışlar, şiddet içeren saldırgan hareketler gibi dış çevreye tepki ile geliştirilen davranışsal sorunlardır Bununla birlikte bir davranışın, problem davranış olarak nitelendirilebilmesi için ne tür düzey ve sıklıkta o yapıldığının ortaya çıkması gerektiğinin belirlenmesi önemli bir durumdur (Austin & Sciarra, 2012).

Türkiye’de yapılan araştırmalara göre çocuklarda en sık görülen davranış bozuklukları; korku tırnak yeme, enürezis, enkoprezis, parmak emme, tik, öfke, şiddet, sağlık personelinde korkma, iştahsızlık gibi davranış problemleri yaşadıkları belirtilmiştir (Derman & Başal, 2013).

Çocukluk döneminde yaşanan davranış problemlerinin okul yaşantısında başarısızlık ve ileri dönemdeki ergenlik sürecinde de hiperaktivite, öz-kontrol ve algılama gibi hem bilişsel hem de motor alanda sıkıntıların ortaya çıkabileceği belirtilmektedir. Bu davranışsal sorunlar çocuğun çevreden aldığı olumsuz uyarılarla birleşerek, düzeltilebilmesi zor problemlere olabilmektedir. Örneğin çocuklarda; anaokulunda sergilenen zorba davranışlar, ergenlikteki saldırgan davranış bozukluğunu olarak gözlenmektedir (Emond vd., 2007).

Davranış bozukluğu tanısı olan çocukların ergenlik ve yetişkinlikte döneminde, kişilik bozukluğu duygusal ve sosyal yaşantısında problemler ve beraberinde davranışsal sorunların eşlik ettiği durumları yaşama riski oldukça yüksektir (Hill, 2002).

Araştırmalara göre en fazla gözlenen sorunlu davranış belirtilerinin “zorba tutumlar, tehdit etme, psikolojik baskı, yalan söyleme, fiziksel şiddet eğiliminde bulunma olduğu gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmalarda duygusal ve davranışsal sorunları olan çocukların okulda akademik başarısızlık, antisosyal arkadaşlık ilişkisi, saldırganlık gibi davranış problemleri geliştirebilirler (Kanlıkılıçer, 2005).

Çocuklarda görülen duygusal ve davranışsal sorunların onların gelişimi üzerindeki etkileri dikkate alınarak bu araştırmada Türkiye’de yapılmış olan lisansüstü tezlerini duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, çocuk ruh sağlığı ve sorunlu davranışlar anahtar kelimeleri aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır;

- Davranışsal sorunlar, duygusal sorunlar, çocuk ruh sağlığı ve sorunlu davranışlar anahtar kelimelerini içeren tezlerde yıllara göre farklılık var mıdır?
- İncelenen lisansüstü tezlerde çalışma grubu, kullanılan örneklem tekniği, çalışılan hastalık veya sorun türü, tam metin ya da özet olarak ulaşılma durumu, yayınlandığı anabilim dalı arasında farklılık var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Çalışmada nicel perspektif benimsenmiş, betimsel yöntem kullanılmış ve yapılan çalışmanın Grubu, çalışmanın evren/örneklem bilgisi ve kullanılan veri toplama aracı konusunda bu bölümde bilgi verilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışmaya geçmişten bu yana Türkiye’de yapılmış ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi internet sitesi ve üniversitelerin kütüphanelerinden ulaşılabilen lisansüstü tezler dahil edilmiştir. Bu kapsamda Çocuk Ruh Sağlığı/ Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemşireliği/ Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı/ Psikiyatri Hemşireliği Programı, Psikoloji Anabilim Dalı/ Psikoloji, insan bilimleri ve felsefe programı, Çocuk sağlığı hastalıkları, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık/ Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı, Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları/ Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları /Psikiyatri Anabilim Dalı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı ile Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler ve İnsanlıklar Enstitüsü ve bunların alt ana bilim dallarından bazılarında 1983-2019 yılları arasındaki Türkiye’de yapılmış özet ve tam metinlerine ulaşılan tüm lisansüstü tezler bilgisayar ortamına kodlanarak aktarılmıştır. Söz konusu anabilim dallarının çalışmada dâhil edilme kriteri olarak belirlenmesinde 1983-2019 yılları arasında Duygusal Sorunlar, Davranışsal Sorunlar, Çocuk Ruh Sağlığı ve Sorunlu Davranışlar şeklindeki 4 anahtar kelime kullanılarak araştırma yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde kayıtlı lisansüstü çalışmalar incelendiğinde 15.10.2019 tarihi itibari ile 579337 (Tıpta uzmanlık, yüksek lisans ve doktora tezi) adet tez geçmişten günümüze kadar yazıldığı belirlenmiştir. 1983-2019 yılları arasında toplam 579337 adet lisansüstü tez tamamlandığı görülmektedir. ‘Duygusal Sorunlar, Davranışsal Sorunlar, Çocuk Ruh Sağlığı ve Sorunlu Davranışlar’ şeklindeki 4 anahtar kelime ile tarama sonucunda çıkan 188 adet teze ulaşılmıştır. Aranana anahtar kelimelerle ulaşılan 43 adet tez çocuklarla ilişkili olmadığından çalışmamızda esas olarak çocuk gelişimi ile ilgili olduğundan konuyla uyumlu olmadığı düşünülerek çalışmaya dâhil edilmemiştir. Çalışmaya dâhil edilen tez sayısı 145’tir. Aranana anahtar kelimelerle bulunan değerler ise; Duygusal Sorunlar 40, Davranışsal Sorunlar 46, Çocuk Ruh Sağlığı 48 ve Sorunlu Davranışlar 11’dir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama amacı ile veri toplama formu oluşturulmuştur. Bu form oluşturulmadan, daha önce yapılmış olan Tez inceleme çalışmaları araştırılmıştır, bunlardan Aral ve ark. (2015) çalışmasından yararlanılarak yeni bir form geliştirilmiştir. Bu formda; İncelenen Tezlerin Türü ve Yıllara Göre Dağılımı, Çalışma Grubu, Kullanılan Örneklem Tekniği, Hastalık Türleri/Çalışılan Tanı türü, Tam metin ya da özet olarak ulaşılmış olanlar, Hangi Enstitü/Anabilim Dalında Olduğu, Modeli/Deseni, Yöntemleri, Tezlere Ulaşmada Kullanılan Anahtar Kelimeler yer almaktadır.

BULGULAR

Bu araştırmada, Türkiye’de yapılmış olan lisansüstü tezlerini duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, çocuk ruh sağlığı ve sorunlu davranışlar anahtar kelimeleri aracılığıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem dâhil edilen 145 lisansüstü çalışmaya ait veriler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1: İncelenen tezlerin türü ve yıllara göre dağılımı

Değişken	1999 ve öncesi		2000 – 2009		2010 – 2014		2015 - 2019		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Yüksek Lisans	8	61,54	25	41,67	14	38,89	14	38,89	61	42,07
Doktora	1	7,69	5	8,33	10	27,78	3	8,33	19	13,10
Tıpta Uzmanlık	4	30,77	30	50	12	33,33	19	52,78	65	44,83
Toplam	13	9	60	41	36	25	36	25	145	100

Tablo 1 incelendiğinde duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, çocuk ruh sağlığı ve sorunlu davranışlar anahtar kelimeleri aracılığıyla incelenen lisansüstü tezlerin %42,07’sinin yüksek lisans, %13,10’un doktora, %44,88’inin tıpta uzmanlık tezi olduğu saptanmıştır. Bu tezlerin, % 25’inin (36 çalışma) 2015-2019 yılları arasında, aynı şekilde % 25’inin (36 çalışma) 2010-2014 yılları arasında, % 41’inin (60 çalışma) 2000-2009 yılları arasında, % 9’ununsa 1999 ve öncesi yıllarda yapıldığı saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, konu ile ilgili lisansüstü tez çalışmalarının en çok tıpta uzmanlık düzeyinde yapıldığı görülmüştür. 1999 ve öncesinde 13 çalışmaya ulaşılmıştır. Bunun nedenin bu yıllarda Ulusal Tez Merkezine verilerin tamamının girilememesi ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Tablo 2: İncelenen tezlerin çalışma grubu

Değişken	f	%
Farklı yaş Grubundaki Çocuklar	57	39,31
Aileler(Çocuk ve Anne Babalar)	34	23,45
Anne Babalar	17	11,72
Anaokulu Öğrencileri	17	11,72
Hasta ve Kontrol Grubu		
Oluşturan Çocuklar	11	7,59
Hasta Çocuklar	5	3,45
Lise Öğrencileri	4	2,76
Ortaokul Öğrencileri	3	2,07
Hasta Yetişkinler	2	1,38
Üniversite Öğrencileri	2	1,38
Engelli Öğrenci	2	1,38
Öğrenci- Öğretmen	2	1,38
Diğer*	3	2,07
TOPLAM	145	100

* Çocuk ve Uzman, Öğretmen, Öğrenci- Öğretmen ve Ebeveyn

Tablo 2 incelendiğinde incelenen tezlerin çalışma grubunu %39,31 (57 kişi) ile farklı yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu gruptaki çocuklar belli dönemsel ayırım gözetilmeden farklı yaş grubu (5-12, 7-15, 6-12 vb.) çocuklardan oluştuğu için bu kategoride belirtilmiştir. Ayrıca çalışma gruplarının %25,45’inin ailelerden (çocuk ve anne babalar), %11,72’sinin anaokulu öğrencilerinden, aynı şekilde %11,72’sinin anne babalardan, %7,59’unun hasta ve kontrol gruplarından, %3,45’inin hasta çocuklardan, %2,07’sinin ortaokul öğrencilerinden, %2,07’sinin diğer çalışma gruplarından ve de %1,38 oranlarında üniversite öğrencilerinden, engelli öğrencilerden, hasta yetişkinlerden ve öğrenci-öğretmenlerden oluştuğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında farklı yaş grubundaki çocuklarla yapılan çalışmaların sayısının fazla olduğu görülmüştür.

Tablo 3: İncelenen tezlerde kullanılan örneklem tekniği

Değişken	f	%
Amaçsal örnekleme	85	58,62

Rastgele	24	16,55
Kolay ulaşılabilir	18	12,41
Kartopu ve Zincir örnekleme	9	6,21
Seçkisiz Örnekleme	3	2,07
Karma	2	1,38
Tabakalı örnekleme	1	0,69
Evrenin tamamı	1	0,69
Olasılıksız	1	0,69
Üçgenleme	1	0,69
TOPLAM	145	100

Tablo 3 incelendiğinde amaçsal örneklemenin 58,62’yle (85 çalışma) araştırmacılar tarafından incelenen tezlerde en çok kullanılan örnekleme tekniği olduğu görülmüştür. Amaçsal örneklemeden sonra araştırmacıların en çok rastgele (%16,55) ve kolay ulaşılabilir (%12,41) örnekleme tekniği kullandıkları tespit edilmiştir. Tabakalı örnekleme, evrenin tamamı, olasılıksız ve üçgenleme örnekleme tekniklerinin sadece birer çalışmada kullanıldıkları saptanmıştır.

Tablo 4: İncelenen tezlerdeki hastalık türleri/çalışılan sorun türü

Değişken	f	%
Birden Fazla bozukluk türüyle aynı anda çalışılanlar *	73	50,34
DEHB	20	13,79
Otizm	10	6,90
Obsesif Kompulsif Bozk.	7	4,83
Bipolar Bozukluk	5	3,45
Saldırganlık/Zorbalık	5	3,45
Anksiyete Bozukluğu	5	3,45
Madde ya da Ekran Bağımlılığı	3	2,07
Yaygın gelişimsel bozukluk	3	2,07
Karşı olma ve Karşı gelme Boz.	2	1,38
Cinsellikle ilgili problemler	2	1,38
Konuşma Bozukluğu	2	1,38
Öğrenme Güçlüğü	2	1,38
Yeme Bozukluğu	1	0,69
Benlik Uyumsuzluğu	1	0,69
Disiplin Sorunu	1	0,69
Epilepsi	1	0,69
Zihinsel engelli	1	0,69
Tik Bozukluğu	1	0,69
TOPLAM	145	100

*Aynı anda birden fazla duygusal/davranışsal/gelişimsel bozukluğun birlikte ele alındığı çalışmalar

Tablo 4 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin Hastalık Türleri/Çalışılan Sorun Türüne göre bakıldığında; %50,34’nün Birden Fazla bozukluk türüyle aynı anda çalışılanlar *, %13,79’nun DEHB, %6,90’nun otizm, %4,83’nün Obsesif Kompulsif Bozk., %3,45’nin Bipolar Bozukluk ve Saldırganlık/Zorbalık, Anksiyete Bozukluğu, %2,07’nin Madde ya da Ekran Bağımlılığı ve Yaygın gelişimsel bozukluk,

%0,69’nun Tik Bozukluğu, Yeme Bozukluğu, Benlik Uyumsuzluğu, Disiplin Sorunu, Epilepsi, Zihinsel engelli olduğu saptanmıştır.

Tablo 5: İncelenen tezlerdeki tam metin ya da özet olarak ulaşılmış olanlar

Değişken	f	%
Tam metin	115	79,31
Özeti	30	20,69
TOPLAM	145	100

Tablo 5 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin Tam metin ya da özet olarak ulaşılmış olanlara göre bakıldığında; %79,31’nin tam metin, %20,69’nun özet şeklinde ulaşılabildiği saptanmıştır.

Tablo 6: İncelenen tezlerin hangi enstitü/anabilim dalında olduğu

Değişken	f	%
Çocuk Ruh Sağlığı/ Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı	44	30,34
Psikoloji Anabilim Dalı/ Psikoloji, insan bilimleri ve felsefe programı	31	21,38
Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları/ Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları /Psikiyatri Anabilim Dalı	13	8,97
Çocuk sağlığı hastalıkları	9	6,21
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı	8	5,52
Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemşireliği/ Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı/ Psikiyatri Hemşireliği Programı	7	4,83
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı	5	3,45
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	5	3,45
Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık/ Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı	2	1,38
Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı	2	1,38
Diğer 1*	6	4,14
Diğer 2**	13	8,97
TOPLAM	145	100

* Bilgisayar Ve Eğitim Teknolojileri Anabilim Dalı, Aile Sağlığı Anabilim Dalı, Kalp Damar Cerrahisi Anabilim Dalı, Kulak Burun Boğaz Anabilim Dalı, Aile Eğitimi Ve Danışmanlığı Anabilim Dalı ve Okul Öncesi Öğretmenliği Anabilim Dalı

** Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü ve Sosyal Bilimler Ve İnsanlıklar Enstitüsü alt not şekliyle ziyade tablo altı bilgisi olarak verilmeli

Tablo 6 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin hangi Enstitü/Anabilim Dalında Olduğuna göre bakıldığında; %30,34’nün Çocuk Ruh Sağlığı/ Çocuk Ve Ergen Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları Anabilim Dalı, %21,38’in Psikoloji Anabilim Dalı/ Psikoloji, insan bilimleri ve felsefe programı, %8,97’sinin Ruh Sağlığı Ve Hastalıkları/ Ruh Sağlığı Ve Sinir Hastalıkları /Psikiyatri Anabilim Dalı ve diğer anabilim dallarında, %6,21’nin Çocuk Sağlığı Hastalıklarında, %5,52’sinin Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, %4,83’nün Ruh Sağlığı Ve Psikiyatri Hemşireliği/ Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı/ Psikiyatri Hemşireliği Programı, %4,14’nün diğer ana bilim dallarında %3,45’nin Çocuk

Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı ve Sosyal Hizmet Anabilim Dalında, %1,38’nin Rehberlik Ve Psikolojik Danışmanlık/ Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı ve Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalında olduğu saptanmıştır.

Tablo 7: İncelenen tezlerin modeli/deseni

Değişken	f	%
Tanımlayıcı Model	10	6,90
Betimsel Model	62	42,76
Tarama	15	10,34
Karşılaştırmalı Model	18	12,41
Korelasyon- İlişkisel Desen	11	7,59
Deneysel Desen	9	6,21
Uygulamalı Araştırma Modeli	1	0,69
Olgu Bilim(fenomolijik)	1	0,69
Kesitsel Araştırma	4	2,76
Vaka Kontrol Deseni	3	2,07
Tasarım ve Geliştirme	1	0,69
Karma Desen	8	5,52
Nedensel-Karşılaştırmalı Desen	1	0,69
Ampirik Desen	1	0,69
TOPLAM	145	100

Tablo 7 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerdeki model/desene göre bakıldığında; % 42,76’sının betimsel model, % 12,41’nin karşılaştırmalı model, %10,34’nün tarama, 7,59’nun Korelasyon- İlişkisel Desen, % 6,90’nun Tanımlayıcı Model, % 6,21’nin Deneysel Desen, %5,52’sinin Karma Desen, %2,76’sının kesitsel araştırma, % 2,07’sinin vaka kontrol deseni ve uygulamalı araştırma modeli, olgu bilim, tasarım ve geliştirme, nedensel-karşılaştırmalı desen, ampirik desen %0,69 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar, betimsel modelin araştırmacılar tarafından en çok tercih edilen model/desen olduğunu ortaya koymuştur.

Tablo 8: İncelenen tezlerin yöntemleri

Değişken	f	%
Nicel	98	67,59
Nitel	21	14,48
Karma	25	17,24
Belirtilmeyen	1	0,69
TOPLAM	145	100

Tablo 8 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerdeki yöntemlere bakıldığında; %67,59’unun nicel, %17,24’ünün karma, %14,48’in nitel, 0,69’un ise yöntemin belirtilmediği saptanmıştır. Bu sonuçlara göre, araştırmacıların tez çalışmalarında nicel yöntem kullanmaya daha yatkın oldukları görülmektedir.

Tablo 9: Tezlere ulaşmada kullanılan anahtar kelimeler

Değişken	f	%
Duygusal Sorunlar	40	27,59
Davranışsal Sorunlar	46	31,72
Çocuk Ruh Sağlığı	48	33,10
Sorunlu Davranışlar	11	7,59
TOPLAM	145	100

Tablo 9 incelendiğinde duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerinde kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında; çoğunluğunun %33,10’un Çocuk Ruh Sağlığı alanında, %31,72’inin davranışsal sorunlarda, %27,59’un Duygusal sorunlar ve %7,59’un Sorunlu davranışlar alanında yapıldığı saptanmıştır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye’de yapılan yüksek lisans, doktora ve tıpta uzmanlık tezleri duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, çocuk ruh sağlığı ve sorunlu davranışlar anahtar kelimeleri aracılığıyla yıllar göre dağılımları göz önünde bulundurularak incelenmiştir.

Araştırma dâhilinde inceleme yapılan 145 lisansüstü çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda, çalışma türlerine göre dağılıma bakıldığında en fazla çalışma %44,88 oranla tıpta uzmanlık tezidir. Ardından %42,07 oranla yüksek lisans çalışmaları yapılırken, en az çalışma %13,10 oranla doktora tezleridir. Bu sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda doktora tezlerinde az çalışma yapılmış olması bir eksiklik olarak görülebilir. Yüksek lisans tamamlandıktan sonra doktora eğitimine devam etme oranının düşük olması da bu sonucu etkilemiş olabilir. Nitekim Türkiye’de Okul Öncesinde Drama Alanında Yapılan Lisansüstü tezlerin incelendiği bir araştırmada, çalışılan tez türlerinde %82,5 oranıyla yüksek lisans çalışmaları yer alırken, doktora tezlerinin %17,5 oranında olduğu belirlenmiştir (Can Yaşar & Aral, 2011).

Çalışmanın yıllara göre dağılımına bakıldığında 2015-2019 yılları arasında 36 çalışma, 2010-2014 yılları arasında 36 çalışma, 2000-2009 yılları arasında 60 çalışma, 1999 ve öncesinde ise 13 çalışma yapıldığı görülmektedir. 2000-2009 yılları arasında çalışmaların daha fazla sayıda olmasında, bu dönemde Türkiye’de lisansüstü eğitime yönelimin artmış olması etkili olabilir. Farklı konularda yapılan ve lisansüstü araştırmaların incelendiği meta-analiz çalışmalarında da, 2000-2009 yılları arasındaki çalışma sayılarının daha yüksek olduğu görülmektedir (Balcı, 2012; Bertan, Haznedaroğlu, Yurdakök & Güçiz, 2009).

Çalışmalarda yer alan çalışma gruplarına bakıldığında, incelenen tezlerin çalışma grubunu %39,31 (57 kişi) ile farklı yaş grubundaki çocuklar oluşturmaktadır. Bu gruptaki çocuklar belli dönemsel ayırım gözetilmeden farklı yaş grubu (5-12, 7-15, 6-12 vb.)

çocuklardan oluştuğu için bu kategoride belirtilmiştir. Ayrıca çalışma gruplarının %25,45’inin ailelerden (çocuk ve anne babalar), %11,72’sinin anaokulu öğrencilerinden, aynı şekilde %11,72’sinin anne babalardan, %7,59’unun hasta ve kontrol gruplarından, %3,45’inin hasta çocuklardan, %2,07’sinin ortaokul öğrencilerinden, %2,07’sinin diğer çalışma gruplarından ve de %1,38 oranlarında üniversite öğrencilerinden, engelli öğrencilerden, hasta yetişkinlerden ve öğrenci-öğretmenlerden oluştuğu saptanmıştır. Elde edilen sonuçlara bakıldığında farklı yaş grubundaki çocuklarla yapılan çalışmaların sayısının fazla olduğu görülmüştür. Gelişimsel olarak hassas bir dönem olan ve etkiye açık olan çocukluk döneminde, daha fazla duygusal ve davranışsal bozukluk olması ve yetişkinlik döneminde yaygınlığın düşük olması bu sonuçta etkili olabilir. Nitekim Çetiner ve Sucuoğlu (2019) tarafından 2378 ilkokul öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada, çalışmaya katılan ilkokul öğrencilerinin % 6’sı duygusal ve davranışsal bozukluklar açısından risk grubunda yer almıştır. Başka bir çalışmada ise; 0-5 yaş arası çocukların %9.5-%14.2’sinde herhangi bir duygusal davranışsal bozukluk olduğu, tanı koyma yaşının da 4-6 yaşlar arasında değiştiği vurgulanmaktadır (Wagner, Kutash, Duchnowski, Epstein & Sumi, 2005). Buna karşılık yetişkinlikte bu oran ciddi bir şekilde değişmektedir. Yaygın bir duygusal ve davranışsal bozukluk türü olan DEHB yaygınlığına bakıldığında, 2007 yılında Amerika, Avrupa ve Ortadoğu’daki 10 ülkede gerçekleştirilen bir çalışmada, yetişkinlerde DEHB yaygınlığı oranı %1.2 ile %7.3 arasında bulunmuştur (Kessler vd., 2006; Fayyad vd., 2007).

Çalışma gruplarındaki örneklem tekniklerine bakıldığında, amaçsal örneklemenin 58,62’yle (85 çalışma) araştırmacılar tarafından incelenen tezlerde en çok kullanılan örneklem tekniği olduğu görülmüştür. Amaçsal örneklemeden sonra araştırmacıların en çok rastgele (%16,55) ve kolay ulaşılabilir (%12,41) örneklem tekniği kullandıkları tespit edilmiştir. Tabakalı örnekleme, evrenin tamamı, olasılıksız ve üçgenleme örneklem tekniklerinin sadece birer çalışmada kullanıldıkları saptanmıştır. En fazla tercih edilen amaçsal örnekleme, derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı doğrultusunda bilgi bakımından zengin durumların seçilmesi olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). Dolayısıyla bu çalışma sonucunda amaçsal örneklem sayısının daha fazla olmasının nedeni, zengin bilgi içeriği sağlaması olabilir.

İncelenen tezlerin Hastalık Türleri/Çalışılan Sorun Türüne göre bakıldığında; %50,34’nün Birden Fazla bozukluk türüyle aynı anda çalışılanlar, %13,79’nun DEHB, %6,90’nun otizm, %4,83’nün Obsesif Kompulsif Bozk., %3,45’nin Bipolar Bozukluk ve Saldırganlık/Zorbalık, Anksiyete Bozukluğu, %2,07’nin Madde ya da Ekran Bağımlılığı ve Yaygın gelişimsel bozukluk, %0,69’nun Tik Bozukluğu, Yeme Bozukluğu, Benlik

Uyumsuzluğu, Disiplin Sorunu, Epilepsi, Zihinsel engelli olduğu saptanmıştır. Genel olarak çalışmalarda birden fazla bozukluk türünün yer aldığı sonucuna ulaşılrken, bu sonuçtan farklı olarak Örnek (2017) tarafından gerçekleştirilen ve Çalışan Çocukların Psikolojik Sağlık Sorunları hakkında sistematik bir derleme yapılan çalışmada, orijinal dili İngilizce olan 11.174 makale incelenmiş ve içlerinden 7 tanesi seçilerek derlemeye dahil edilmiştir. Bu araştırma sonucunda ise en fazla araştırılan psikolojik sorunların DEHB olduğu saptanmıştır. Biederman (2005) de gerçekleştirdiği çalışmada, okul çağındaki çocuklarda %5 - %10 oranla yaygın olarak DEHB görüldüğünü belirtmektedir. Farklı ülkeler arasında DEHB yaygınlığına bakıldığında; hastalığın sınıflandırılmasında (DSM-ICD farklılıklar), tanı değerlendirme (aileden alınan bilgi temelli, yönetim veri tabanı ya da tanı skalaları temelli) veya çalışılan popülasyon farklılıklarından dolayı farklılıklar gözlenmektedir (Skounti, Philalithis & Galanakis, 2007).

İncelenen tezlerin Tam metin ya da özet olarak ulaşılmış olanlara göre bakıldığında; %79,31'nin Tam metin, %20,69'nun özet şeklinde ulaşılabildiği saptanmıştır. Gelişen bilgi teknolojileri ile birlikte çalışmaların daha fazla kişiye ulaşmasını sağlamak, tezlerin tam metin olarak erişime sunulmasını etkileyebilir. Boz (2001) tarafından internet üzerinden tezlere tam metin erişim üzerine yapılan bir çalışmada da, tezlerin mekandan bağımsız olarak ulusal ve uluslar arası alanda erişime açılmasının yararları vurgulanmaktadır.

Araştırmada ilgili Enstitü/Anabilim Dallarına bakıldığında birden çok anabilim dalında çalışmaların olduğu söylenebilir. Yapılan çalışmaların farklı anabilim dallarında yapılmış olmasında duygusal ve davranışsal bozuklukların geniş bir kapsamda ele alınması etkili olabilir.

Duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerdeki model/desene göre bakıldığında; %42,76'sının betimsel model, %12,41'nin karşılaştırmalı model, %10,34'nün tarama, 7,59'nun Korelasyon- İlişkisel Desen, %6,90'nın Tanımlayıcı Model, %6,21'nin Deneysel Desen, %5,52'sinin Karma Desen, %2,76'sının kesitsel araştırma, %2,07'sinin vaka kontrol deseni ve uygulamalı araştırma modeli, olgu bilim, tasarım ve geliştirme, nedensel-karşılaştırmalı desen, ampirik desen %0,69 olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar, betimsel modelin araştırmacılar tarafından en çok tercih edilen model/desen olduğunu ortaya koymuştur. Verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlayan ve özellikle eğitim alanında en yaygın tarama yöntemi olan betimsel model; bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların özelliklerini özetlemektedir (Büyüköztürk vd., 2019).

Bu araştırmadaki sonuçlara göre, araştırmacıların tez çalışmalarında nicel yöntem kullanmaya daha yatkın oldukları görülmektedir. Erdem (2011) de çalışmasında benzer bir sonuca ulaşarak Türkiye’de eğitim alanında yapılan bilimsel araştırmaların %82 oranla nicel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirildiğini ifade etmektedir. Nitel çalışmalarda bulguların genellenmesi bir sınırlılık olarak ele alınmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012). Dolayısıyla çalışmalarda az sayıda nitel yöntem kullanılmasının gerekçesi genellemedeki sınırlılık olabilir.

Duygusal ve davranışsal bozukluk ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerinde kullanılan anahtar kelimelere bakıldığında; çoğunluğunun %33,10’un Çocuk Ruh Sağlığı alanında, %31,72’inin davranışsal sorunlarda, %27,59’un Duygusal sorunlar ve %7,59’un Sorunlu davranışlar alanında yapıldığı saptanmıştır. Bu sonuca göre anahtar kelime ile tez içeriğinin uyumlu olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Öneriler

- ✓ Çalışmaların yaş aralığına bakıldığında farklı yaş aralıklarındaki çocuklar ve bunların anne babaları ile ilgili çalışmaların olduğu fakat bebeklik dönemini de ele alan bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu yüzden araştırmacıların bebeklik dönemleri ile ilgili olarak ta çalışmalar yapması ve bu yönde literatüre katkılarda bulunması önerilmektedir.
- ✓ Özellikle duygusal ve davranışsal problem eğilimi gösteren çocukların genetik yatkınlığı ve aile içi ortamlarını etkisi düşünüldüğünde; çalışmalara çocuklar ve anne babanın yanı sıra, ailedeki diğer aile üyelerini de ele alınması ve planlanmasının yapılması önerilebilir.
- ✓ Özellikle hastalık boyutu ele alınırsa, çok kültürlü ortamlardan farklı örneklem grupları ile çalışmanın yapılması, geçerliliği daha yüksek sonuçların ortaya çıkmasına imkân sağlayacağı düşünülebilir. Bu bağlamda farklı ortam ve kültürlerde yetişmiş, farklı ırka ve millete mensup çocuk ya da bireylerin de ele alınarak geniş boyutlu çalışmaların yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Aral N, Tanrıbuyurdu EF, Tiryaki AY, Sağlam M, Aysu B. Türkiye’de Çocuk gelişimi alanındaki lisansüstü tezlerin incelenmesi, *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2015;14(1):7-16 .
- Austin VL, Sciarra DT. *Çocuk ve ergenlerde duygusal davranışsal bozukluklar*. (M. Özekeş, Çev. Ed.) Nobel yayıncılık, 2012, Ankara.
- Balcı A. Türkiye’de çocuk edebiyatı üzerine hazırlanan lisansüstü tezler hakkında bir meta-analiz çalışması/a meta-analysis study on post-graduate theses written on children's literature in Turkey, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012;9(17):195-206.

- Bertan M, Haznedaroğlu D, Yurdakök K, Güçüz BD. Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi (2000-2007), *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 2009;52(1).
- Boz M. *İnternet üzerinden tezlere tam metin erişim: Türk üniversiteleri için kavramsal bir model*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001, Ankara.
- Büyükkaragöz S. *Yükseköğretim Programları ve Demokratik Tutumlar*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı, 1995.
- Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem, Ankara.
- Büyüköztürk Ş, Kılıç Çakmak E, Akgün ÖE, Karadeniz Ş, Demirel F. *Örnekleme yöntemleri*, 2012. <http://w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf> sitesinden 28 Kasım 2019 tarihinde erişilmiştir.
- Can Yaşar M, Aral N. *Türkiye’de okul öncesinde drama alanında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi*. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2011;1(22):70-90.
- Cummings SM, Neff JA, Hussaini BA. *Functional impairment as a predictor of depressive symptomatology: the role of race, religiosity, and social support*, *Health and social work*, 2003;28 (1):23-32.
- Crnic KA, Gaze C, Hoffman C. *Cumulative parenting stress across the preschool period: infant and child development*, 2005;14:117-132.
- Davkins MP, Fullilove C, Dawkins M. *Early assessment of problem behavior in high-risk environments. family therapy*, 1995;22(3):133-141.
- Derman MT, Başal HA. *Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki*, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2013.
- Emond A, Ormel J, Veenstra René Oldehinkel A. *Preschool Behavioral and Social Cognitive Problems as Predictors of (Pre)adolescent Disruptive Behavior*. *Child Psychiatry and Human Development*, 2007.
- Erdem D. *Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz*, *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 2011;2(1):140-147.
- Fayyad J, De Graaf R, Kessler R, Alonso J, Angermeyer M, Demyttenaere K, Lepine JP. *Cross-national prevalence and correlates of adult attention-deficit hyperactivity disorder*. *The British Journal of Psychiatry*, 2007;190(5):402-409.
- Hill J. *Biological, psychological and social process in the conduct disorders*. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2002.
- Kessler RC, Adler L, Barkley R, Biederman J, Conners CK, Demler O, Spencer T. *The prevalence and correlates of adult ADHD in the United States: results from the National Comorbidity Survey Replication*. *American Journal of psychiatry*, 2006;163(4):716-723.
- Kanlıklıçer P. *okul öncesi davranış sorunlarını tarama ölçeği: geçerlilik/güvenilirlik çalışması*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005.
- Kirby SE, Coleman PG, Daley D. *Spirituality and well-being in frail and nonfrail older adults*, *Journal of gerontology*, 2004;59b(3):123-129.
- Shaw DS, Owens EB, Vondra JI, Kennan K. *Early risk factors and pathways in the development of early disruptive behavior problems*, *Development and Psychopathology*, 1996;8(4):679-699.
- Örnek ÖK. *Çalışan Çocukların Psikolojik Sağlık Sorunları: Sistemik Derleme*, Yayın Kurulu, 2017;26 (4):151-161.

Yavuzer H. Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2008.

Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı, Özgür Yayınları, 20. Basım, İstanbul, 1996.